

RAAKAA VÄÄNTÖÄ VALLASTA s.8

EU & ELÄKE

KRIISI SYVENTÄÄ SUHDETTA

Suomen työeläkejärjestelmällä on erityinen paikka EU:n sydämessä. Mutta kuinka kauan?

EU TULI, ELÄKKEET JÄIVÄT

Kun Suomi liittyi EU:hun, kulisseissa käytiin sosiaaliturvamme kohtalosta. Suomi voitti.

tiukka taistelu

”Me saimme, mitä halusimme. Se oli menestystarina”.

Näillä sanoilla muistelee suur-
lähettiläs **Antti Kuosmanen** EU-
jäsenyysneuvotteluita, joissa Suomen edustajat onnistuivat takaamaan maamme työeläkejärjestelmälle poikkeusaseman unionissa.

Yli 20 vuotta on vierähtänyt. Ulkoministeriössä yhä työskentelevä Kuosmanen on yksi harvoja, joka pystyy enää tätä tarinaa kertomaan. Sen lopputulos vaikuttaa kuitenkin lähes jokaisen suomalaisen elämään.

Tänäkin vuonna noin kahden miljoonan suomalaisen työntekijän palkasta maksetaan eläkemaksuja yksityisille työeläkeyhtiöille, ja nämä työntekijät voivat odottaa aikanaan saavansa näistä yhtiöistä vakaata eläkettä samaan tapaan kuin 1,5 miljoonaa eläkeläistä tänään saa.

Tämä voi tuntua itsestäänselvyydeltä, mutta se ei ole sitä.

”Jos EU olisi vuonna 1993 saanut kantansa läpi, olisi koko Suomen lakisääteinen eläkejärjestelmä pitänyt panna uusiksi”, Kuosmanen toteaa.

Miksi EU olisi halunnut myl-
lätä keskeisen osan suomalaista sosiaaliturvaa? Syy on yksinkertainen: koska se ei pitänyt ansioeläkettä sosiaaliturvana.

Suomen ainutlaatuisessa järjestelmässä lakisääteisen eläkkeen hoitamisesta vastaavat markkinoilla toisiaan vastaan kilpailevat yhtiöt. Siksi EU piti eläketurvaa vakuutuspalveluna, jota pitäisi vapailla sisämarkkinoilla voida kilpailuttaa yli maaraajojen.

”Suomen kannalta olisi ollut ongelmallista, jos esimerkiksi milanolainen henkivakuutusyhtiö olisi voinut alkaa hoitaa lakisääteisiä eläkevakuutuksiamme”, Antti Kuosmanen sanoo.

Keskinäisestä kilpailustaan huolimatta suomalaiset eläke-

KOMISSION EDUSTAJAT uhkasivat poistua SUOMALAISTEN JÄÄRÄPÄISYYDEN vuoksi.

laitokset vastaavat nimittäin yhdessä siitä, että kaikki suomalaiset saavat eläkkeensä. Jos yksi eläkevakuuttaja kaatuu, muut kantavat sen vastuut.

Ulkomaisia vakuutusyhtiöitä ei kuitenkaan yhteisvastuuseen voi velvoittaa. Kilpailun vapauttaminen olisi vienyt pohjan koko järjestelmältä. Siksi sen välttäminen oli Suomen viiden tärkeimmän neuvottelutavoitteen joukossa.

Suomi sai eläkejärjestelmälleen poikkeusaseman jo liittyessään Euroopan talousalueeseen Etaan 1990-luvun alussa. Kuosmanen ja muut neuvottelijat kuitenkin tiedostivat, että varsinaisissa EU-jäsenneuvotteluissa poikkeuksia ei tuosta vain jaella.

Matti Hannikaisen ja **Jussi Vauhkosen** *Ansoiden mukaan* -kirjassa kuvataan, kuinka komission edustajat meinasivat poistua neuvottelutilasta turhaututtuaan suomalaisten jääräpäisyyteen eläkeasiassa.

Ratkaisu syntyi tästä huolimatta vain kolme kuukautta neuvotteluiden alkamisen jälkeen kesäkuussa 1993.

EU taipui siihen, että Suomi saisi pitää eläkejärjestelmänsä – tietyin ehdoin. Tärkein oli se, että eläkevakuutusyhtiöt eivät saisi harjoittaa enää mitään muuta liiketoimintaa.

Suomelle ei kirjattu vakuutusyhtiöitä sääntelevään henkivakuutusdirektiiviin varsinaista poikkeusta, vaan EU ja Suomi sopivat, että kyseinen direktiivi ei yksinkertaisesti koske suomalaisia työeläkeyhtiöitä.

Vuosien mittaan eläkejärjestelmämme poikkeusasema on vakiintunut. Silti tasapainoilu yksityisen ja julkisen välissä ei ole 20 vuodessa kadonnut.

”Tätä niin sanottua ristiriitaa ei ole koskaan lopullisesti ratkaistu, koska poikkeusasemaa ei ole haastettu ulkoapäin”, sanoo **Matti Vuoria**.

Hän oli Eta-neuvotteluissa keskeisessä asemassa silloisena kauppa- ja teollisuusministeriön hallitusneuvoksena. Myöhemmin Vuoria johti 2000-luvulla Varmaa.

Nyt EU pyrkii avaamaan vakuutuspalvelujen kilpailua entisestään ja kiristämään alan yhtiöiden sijoitustoimintaa koskevaa sääntelyä, joka ei toistaiseksi koske suomalaisia työeläkeyhtiöitä. Niinpä Suomen poikkeusasema saattaa joutua uuteen tarkasteluun, jos unionin perussopimuksia avataan.

Vuoria kuitenkin uskoo, että eläkejärjestelmä voi jatkaa nykymallilla niin kauan, kuin sitä hoitavat työmarkkinajärjestöt pitävät järjestelmää hyvänä ja pystyvät sopimaan asioista.

”Tämä on edelleen ennen kaikkea suomalainen päätös.”

Paljon on siis kiinni meistä itsestämme. Hyvä kysymys on, onko suomalaisilla mitään yhteistä käsitystä koko asiasta. ●

HYVÄT KYSYMYKSET

Mitä suomalaisen eläkkeensaajan pitäisi ymmärtää oikeuksistaan EU-kansalaisena?

ANNA HYVÄRINEN:

”Suomen kansalainen on samalla myös unionin kansalainen – se täydentää oman maan kansalaisuutta. EU-kansalaisuuteen liittyvät oikeudet, esimerkiksi vapaa liikkuminen jäsenmaasta toiseen, koskee työntekijöiden lisäksi myös eläkeläisiä ja nykyään myös opis-

kelijoita. Henkilö voi kerrallaan kuulua vain yhden maan sosiaaliturvan piiriin. On hyvä selvittää etukäteen, millä perusteella vaihto järjestelmästä toiseen tapahtuu. Direktiivi 2004/38/EY määrää toisessa EU-maassa asuminen reunaehtoja. Siinä on myös määritelty perheenjäsenten oikeuksia.”

Anna Hyvärinen on Turun yliopiston tutkija

Mitä kehitysnäkymiä EMU:ssa on perussopimusten valossa?

TEIJA TIILIKAINEN:

”Toimivallan jaon piti olla kirkas: rahapolitiikka unionin ja EKP:n sekä julkiset taloudet kansallisessa vallassa. Odotus oli, että taloudet kehittyisivät yhdenmukaisemmin kuin kävi. Talouskriisi korosti vallanjaon herkkyyttä. Nyt mietitään, miten kultaista jakoa rukoetaan. Mitä olisi EU:n toimivalta, millä

välineillä? Pohdintaa ja muutoksia on tehty perussopimuksia muuttamatta. On syntynyt esimerkiksi pankkiunioni. Poliittisesti herkässä tilanteessa hidas valmistelu jatkuu. Niin isot muutokset syntyvät, ja kun poliittisesti ollaan valmiita neuvottelemaan, asialista onkin jo selvä.”

Teija Tiilikainen on Ulkopoliittisen instituutin johtaja

Mikä on sosiaalipolitiikan asema EMU:n kehittämisessä?

ANTERO KIVINIEMI:

”Sosiaalipoliittisten näkökohtien ja huolien voimakkaampi huomioon ottaminen on yksi pyrkimys EMU:n kehittämisneuvotteluissa. Tavoitteena on oikeudenmukaisempi EMU. Taustalla on havainto siitä, että euromaiden hyvinvointitilanne on voimakkaasti keskenään riippuvainen. Jäsenvaltioiden sosiaalista suori-

tumista halutaan vertailla ja huonoimmin pärjääviä maita kannustaa parempaan. Hyvinvointimeinoja tarkasteltaisiin investointeina, ei pelkkänä menoeränä. Eri tahojen näkemykset eroavat vielä huomattavasti toisistaan. Perussopimuksen muuttamista ei erityisemmin tavoitella.”

Antero Kiviniemi on sosiaalineuvos Suomen EU-edustustossa

Valkoisen kirjan varjossa

EU:N UUDET TUULET

”Ihmisten on otettava
toimeentulostaan”

vastuuta työuran jälkeisestä

Luulitko, että sinulle luvattu eläke on perustuslain suojaama eikä siihen voi kukaan kajota? Niin luulivat kreikkalaiset ja italialaisetkin, kunnes heidän eläkkeitään leikattiin.

Suomalaisilla ei ole toistaiseksi mitään syytä pelätä eläkkeidensä puolesta, sillä eläkeleikkauksiin on ryhdytty vain ulkopuolista apua tarvinneissa kriisimaissa.

Etenkin Kreikan hallitus on viime vuosien aikana karsinut troikan eli Euroopan komission, EKP:n ja IMF:n vaatimusten mukaisesti maksussa olevia eläkkeitä reippaalla kädellä. Eri tuomioistuimet sekä Kreikassa että Italiassa ovat tuominneet toimet perustuslain vastaisiksi, mutta se ei ole menoa hidastanut.

Puuttuminen eläkkeiden suuruuteen on osa EU:n niin sanottua

talouspoliittista koordinaatiota, jolla unioni pyrkii kaitsemaan jäsenmaitaan vastuulliseen taloudenpitoon.

Unioni on painostanut kriisimaita hienosäätämään eläkejärjestelmiään, mutta ei toistaiseksi ole kajonnut niiden perusteisiin. Varsinaisen sosiaalipolitiikan unioni on jättänyt valtioiden omaan harkintaan, mutta tätäkään ei voi enää pitää itsestäänselvyytenä.

”Hallitusten ei kannata antaa kansalaisilleen lupauksia, joita ne eivät pysty lunastamaan”, toteaa Euroopan komission virkamies **Jung Lichtenberger**.

Vuonna 2012 Lichtenberger oli mukana laatimassa niin sanottua komission valkoista kirjaa, jossa hahmotellaan EU-maiden eläkejärjestelmien suuntaviivoja. Viesti on selvä: valtioiden on jollain aikaväl-

lillä luovuttava lakisääteisistä eläkejärjestelmistä, joissa ne lupaavat ihmisille palkan perusteella karttavia eläke-etuuksia.

Lichtenbergerin mukaan kyse ei ole komis-

sion poliittisista näkemyksistä, vaan siitä, että ”valtioilla ei yksinkertaisesti ole enää varaa raskaiden eläkejärjestelmien pyörittämiseen”.

Hänen mukaansa eläkkeet tulisi järjestää tulevaisuudessa yhä enemmän ammattikohtaisesti tai yksilöllisesti ja niin sanotusti maksuperusteisesti. Se tarkoittaa sitä, että työntekijälle ei taata eläkettä hänen työurallaan ansaitsemansa palkan perusteella, vaan eläke määräytyy maksettujen eläkemaksujen ja niiden sijoitustuottojen mukaan.

Jos esimerkiksi sijoitustuotot romahtavat ennen eläkeelle jäämistä, myös henkilön saama eläke pienenee.

”Ihmisten on otettava aiempaa enemmän vastuuta omasta työuran jälkeisestä toimeentulostaan”, Lichtenberger tiivistää.

Nykylainsäädännön puitteissa EU:lla ei ole valtaa vaikuttaa siihen, miten esimerkiksi Suomessa eläkkeet järjestetään, painottaa sosiaali- ja terveysministeriön vakuutusosaston koordinaattoriyksikköä johtava **Essi Rentola**.

”Asiantilan muuttaminen vaatisi perussopimusten

”HALLITUKSEN ei kannata antaa kansalle lupauksia, JOITA SE EI PYSTY lunastamaan.”

muuttamista. Kyllä Suomi pitää kiinni omasta eläkejärjestelmästä ja siitä, että siitä päättäminen säilyy kansallisessa päätäntävällässä.”

Rentola kertoo, että komission tavoitteena on ensi vuoden aikana luoda euroalueelle niin sanottu sosiaalisten oikeuksien pilari. Sillä pyritään vahvistamaan Euroopan ”sosiaalista ulottuvuutta” määrittelemällä yhteisiä periaatteita ja vertailuarvoja, jotka voivat ajan mittaan lähentää eri maiden työllisyyskehitystä ja sosiaalista kehitystä.

Jäsenmaita ei tulla velvoittamaan mihinkään, vaan niille annetaan mahdollisuus seurata aiempaa tehokkaammin, miten vaikkapa eläkkeet muissa maissa järjestetään.

EU tarjoaa jo nyt jäsenmailleen porkkanaa, joka sojottaa kohti maksuperusteisia eläkkeitä. Valtiot voivat esimerkiksi saada joustoa alijäämä- ja velkarajoitteisiin, jos ne muuttavat etuusperusteisia eläkejärjestelmiään maksuperusteisiksi.

On kuitenkin kaukainen ajatus, että unioni pyrkisi painostamaan Suomea luopumaan etuusperusteisesta järjestelmästä. Komissiota kiinnostavat ennen kaikkea jäsenmaiden verorahoitteiset järjestelmät, ja Suomessa työeläkkeen toimeenpanosta vastaavat yksityiset yhtiöt. ♦

HYVÄT KYSYMYKSET

Miten sosiaali-politiikan koordinointi Euroopassa kehitty?

FRANCESCO BRIGANTI:

”Tiukkenee. Kolme syytä: Ensinnäkin hidas mutta syvenevä integraatio on ollut EU:n suunta 1950-luvulta lähtien. Viimeisimpinä on luotu Euroopan tasoinen eläke-rahastojen valvonta ja yhteiset vakavaraisuusvaatimukset. Finanssikriisi kiihdytti koordinaatiohaluja: Vakaussopimus

ohjaa kansallisia budjetteja. Velkakriisin leviämisen maasta toiseen pelottaa komissiota. Kolmanneksi komissiokin ymmärtää, että kilpailukyyn puute ja sosiaaliset ongelmat ovat toisiinsa kytkeytyneitä. Mutta voi käydä niin, että EU hajoo. Sekin on mahdollista.”

Francesco Briganti on eläkevakuuttajien etujärjestö AEIP:n johtaja

Miten vakuutusajattelun eurooppalainen muutos näyttyy palkansaajajärjestöille?

PEKKA RISTELÄ:

”Nyt Junckerin komissiolta odotetaan konkreettisia esityksiä harmonisoinnista. Näkökulmastamme esillä on ollut hyviä asioita, kuten lupauksia eurooppalaisten työsuojelusuunnosten vahvistamisesta. Toisaalta on ehdotettu myös Euroopan laajuista työttömyysturvaa.

Jos näin laaja vakuutus rahoitettaisiin osittain unionin rahoilla, päätösvalta etuuksista tuskin pysyisi kansallisella tasolla. Tavoitteet köyhyyden torjumisesta ja vakaudesta ovat hyviä, mutta samalla voisi vaarantua mallimme, jossa työmarkkinajärjestöillä on vahva rooli työttömyysturvasta sovittaessa.”

Pekka Ristela on FinUnions-toimiston johtaja Brysselissä

Mitä parlamentissa puhutaan suomalaisesta eläkemallista?

PIRKKO RUOHONEN-LERNER:

”Kansaneläkkeen kaltaista, vain asuminen perustuvaa etuutta ei tunneta. Järjestelmämme on hyvin poikkeuksellinen, koska rahastoimme osan ja eläkekatto puuttuu. Muut jäsenvaltiot voisivat ottaa mallia rahastoinnista. Se takaa järjestelmän kestävyuden. Meidän olisi syytä ottaa

käyttöön eläkekatto, 3 000–4 000 euron maksimieläke. Paineet sisämarkkinoiden parantamiseen heijastuvat myös eläkkeisiin. Työeläkkeiden myyminen rajan yli sopii kuitenkin huonosti yhteen lakisääteisen sosiaaliturvamme kanssa. Suomen työeläkkeen poikkeusasema saattaa vielä muuttua.”

Pirrko Ruohonen-Lerner (ps.) on euro-parlamentaarikko

GLOBALISAATIO MURJOO, MUTTA VAKUUTUS KESTÄÄ

Sosiaalivakuutuksen syntyyn 1800-luvun Euroopassa tarvittiin bakteereja ja tilastotiedettä.

Porvaristo oli 1800-luvun lopulla hermostunut. Suomeen suunniteltiin pakollista tapaturmavakuutusta työntekijöille. Pääoman näkökulmasta se ”heikentäisi muutenkin suurten kustannusten kanssa painivan teollisuuden toimintaedellytyksiä”.

Silti työntekijöiden tapaturmavakuutus tuli pakolliseksi vuonna 1897. Se oli Suomen ensimmäinen sosiaalivakuutus.

Nyt 119 vuotta myöhemmin meillä on oikea sosiaalivakuutusten sarja: kansaneläke, sairausvakuutus, työeläke. Olemme kaikki vakuuttajia ja vakuutettuja. Se rakentaa yhteiskunnallista luottamusta.

Pohjimmiltaan sosiaalivakuutuksen takana ovat keskieurooppalaiset filosofit ja yksi tieteellinen murros. 1800-luvulla ranskalaiset nimittäin järjeilivät, että ”veljeys” toteutuu rationaalisimmin, kun uskotaan uutta tilastotiedettä. Sen avulla ymmärrettiin riskin käsite yhä paremmin. Selvisi, että tehtaissa tapahtuu säännönmukaisesti tietty määrä onnettomuuksia. Ei ehkä ollutkaan järjevää etsiä aina syylistä, niin kuin ennen oli tehty. Samaan aikaan toisaalla tajuttiin bakteerien olemassaolo – rikaskin voi sairastua! Looginen johtopäätös oli, että riskejä kannattaa jakaa kansakunnan kesken.

”**S**ieltä periytyy myös suomalaisten sosiaalivakuutusten tausta-ajatus”, sanoo vakuutustoiminnan muutokset väitellyt tutkija **Jyri Liukko**, joka työskentelee erikoistutkijana Eläketurvakeskuksessa.

Meille ajatus kulki Saksan kautta, jossa siihen tarttui mukaan hiukan konservatiivista perustelua: myöntymällä osaan työväen vaatimuksista saadaan kommunismi pidettyä kaukana.

”Myös konkreettiset toteutusmallit haettiin myöhemmin muualta. Britanniaista kaikille maksettava matala perusturva ja Saksasta ansioihin perustuva malli”, Liukko sanoo.

Eläkkeiden kohdalla kävi lopulta niin, että meillä käyte-

tään molempia malleja: Maalais-

liitto halusi ensin kansaneläkkeen. Se kantoi huolta maatalojen emännistä. Oli tärkeää saada perusturva, joka ei ollut palkkatuloihin perustuva. Vastapuolella taas Sdp ja oikeisto halusivat ansioihin sidottua järjestelmää. Tämä jako näkyi, kun eläkejärjestelmä haki muotoaan poliittisissa kamppailuissa – ja näkyy edelleen.

1960-luvulla syntyikin sitten ansioperustainen työeläkejärjestelmä – kuin revanssina kansaneläkkeestä. Se oli lakisääteinen, mutta yksityisten yhtiöiden toimeenpanema.

Vaikka yksityisen ja julkisen vakuuttamisen väliin piirretään tutkimuksessa ja julkisessa keskustelussa selkeä raja, käytännössä ne sekoittuvat toisiinsa.

”Meidän mallissa ne ovat vain sekoittuneet omintakeisemmin ja voimakkaammin kuin muualla.”

Kertyneiden eläkepääomien käyttö on aina heijastanut aikansa henkeä. Kun suomalaista mallia alun perin rakennettiin, oli osapuolille selvää, että nyt tehdään jotain kansallista ja poliittista. Aluksi eläkejärjestelmä olikin köyhälle valtiolle tapa kerätä pääomaa. ”Kelan rahoilla valjastettiin koskia”, sanoo Itä-Suomen yliopiston hyvinvointisosiologian professori **Juho Saari**.

Myös työeläkejärjestelmää käytettiin tasaamaan tuloja – varhaiseläke oli tulonsiirto ruumiillisen työn tekijöille. Samoin työeläkerahat olivat teollistamispolitiikan vipuvarsi.

”Vielä 1990-luvulla yritykset käyttivät paljon mahdollisuutta lainata maksamansa eläkemaksut takaisin käyttöönsä.”

Takaisinlainaus on edelleen käytössä, mutta sen merkitys on pienentynyt. Nyt rahaa saa maailmaltakin. Sillä maailma teki niin kuin se aina tekee – muuttui. Ihmisten elinkaari piteni, taloudet ja rahoitusmarkkinat avautuivat, Eurooppa yhdistyi. Järjestelmämme sai uusia reunaehtoja: EU:n direktiivit ja globaalien talouden verokilpailuineen.

Hyvinvointivaltiomallimme, jossa valtio kantaa paljon vakuutusvastuuta, on lähtökohtaisesti vastahangassa unionin perusajatuksen eli vapaan liikkuvuuden ja kaupan

180 miljardia TYÖELÄKERAAHAA

ANTAA mahdollisuuden

hyödyntää MAAILMANTALOUTTA.

kanssa. Toisekseen kansainvälisten kilpailukykyaineiden vuoksi verotusta on Suomessa kevennetty. Se on alentanut hyvinvointivaltion rahoituspohjaa.

Sekään ei ole muuttanut perimmäistä eurooppalaista uskoa: lakisääteinen riskien jakaminen on solidaarinen ja rationaalinen vastaus markkinatalouden ongelmiin.

Eläkejärjestelmämme peruspiirteet ovat pysyneet vakaina. Silti luottamus eläkejärjestelmään on laskenut. Tulevilla ratkaisuilla on väliä. Minkälainen malli kestää parhaiten globaalia aikaamme?

”Hyviä argumentteja on puolin ja toisin. Paljon riippuu siitä, onko esimerkiksi työsuhteiden pirstaloituminen lopulta kuinka suuri ilmiö”, Liukko sanoo.

Miten käy työ- ja kansaneläkkeen yhdistelmämme?

”Järjestelmät kyllä kestävät, mutta toinen kysymys on, ovatko ihmiset tyytyväisiä eläkkeensä tasoon.”

Hänestä mallissa on yksi erityisen hyvä piirre: osa eläkemaksusta rahastoidaan. ”Se 180 miljardia työeläkerahaa antaa mahdollisuuden hyödyntää maailmantaloutta.”

”Mutta järjestelmien legitimitetti voi murtua, jos erilaisissa tilanteissa elävien maailmat erkaantuvat liiaksi toisistaan.” ●

HYVÄT KYSYMYKSET

Miten suomalaisen eläkkeensäaja tulee toimeen verrattuna muuhun Eurooppaan?

SUSAN

KUIVALAINEN:

Keskinkertaisesti, riippuu mittarista. Usein tarkastellaan eläkkeen tasoa suhteessa aiempiin ansioihin. OECD-tilastoissa sijoitumme keskiverron yläpuolelle – EU-aineistolla taas vähän alle. ETK on laskenut, että tulevaisuudessa eläkkeiden absoluuttinen taso nousee, mutta suhteellinen

taso laskee. Sama trendi on useimmissa Euroopan maissa. Laskelmat ovat kuitenkin herkkiä oletuksille. Yksityinen varautuminen voi lisääntyä, kun eläkkeen suhteellinen taso heikkenee. Näin on arvioinut ainakin OECD. Isoon muutokseen en usko – ilman muiden instituutioiden radikaalia muutosta.”

Susan Kuivalainen on Eläketurvakeskuksen osastopäällikkö

Perusturva, ansioturva vai perustulo – sosiaaliturvan tulevaisuus Euroopassa?

MARIA OHISALO:

”Perus- ja ansioturvan kytkös on ollut ongelmallinen. Perusturvan parannukset ja palkkojen nousu ovat nostaneet ansioturvaa. Tasoissa on säilynyt selkeä kahtiajako. Perusturva on monelle monimutkainen kokonaisuus ja perustulo voisi vähentää byrokratiaa.

Perustulokeskustelussa on nostettu ilmoille myös ajatus euroalueen laajuisesta mallista. Koska EU mitä todennäköisemmin sisällöllisesti laajenee sosiaalisella ulottuvuudella, ajatus yhtäläisestä – maakohtaiset vaihtelut huomioivasta – etuusmuodosta on mahdollinen.”

Maria Ohisalo on köyhyydentutkija ja Vihreiden vpj

Tuleeko suomalaisista eläkeläisistä köyhiä tulevaisuuden Euroopassa?

JUSSI AHOKAS:

”Tilanne on nyt kohtuullisen hyvä. Suhteellinen eläkeläisköyhyys johtuu pääasiassa parisuhteen puutteesta: Suomessa eläkeköyhä on yksin asuva, takuueläkkeen varassa oleva ihminen. Tästä epätasavasta on Suomea huomautettukin. Silti järjestelmä ehkäisee vielä köyhyyttä. Mutta monien työ-

urat jäävät lyhyiksi, mikä voi tuottaa uusia eläkeläisköyhiä nykyjärjestelmässä. Merkittäviä muutoksia eläketurvaan on vaikea nähdä – vaikka yhä enemmän ajatellaan, että rahat tulisi sijoittaa niihin, joilla vielä on työuraa jäljellä. Näin tuskin käy. Suomessa on niin vahva eläkeläisten edunvalvonta.”

Jussi Ahokas on Sosten ry:n pääekonomisti

Elävänä Euroopassa – myös tulevaisuudessa

EU:ssa huomion varastavat helposti erilaiset vireillä olevat lainsäädäntöasiat. Niitä on paljon ja niillä on omat tiukat aikataulunsa. Siksi ne löytävät aina tiensä päätöksentekijöiden ja muiden asianosaisten kalentereihin ja työpöydille.

Unionin kehityksen isossa kuvassa lainsäädäntö on kuitenkin vain suuren meren tahdissa hiljaa heiluvaa planktonia. Se on tärkeää EU:n elämälle ja sen jatkuvuudelle, sillä on myös iso merkitys jäsenmaiden asukkaiden ja yritysten arjelle. Unionin suunnanmuutos kehittyy kuitenkin jossain muualla.

Suurilla muutoksilla on harvoin ennakoitua selvää muotoa tai helposti hahmotettavaa aikataulua. Siksi niihin on myös vaikea ennakoitua valmistautua. Päätöksentekijöiden onkin usein viisainta tehdä vain jotain hyvin pohdittua ja omalta kannalta oikeaan suuntaan johtavaa – ja luottaa siihen, että sattuma suosii hyvin valmistautunutta myös suurten muutosten keskellä.

Suomessa ajateltiin ja tehtiin näin reilu neljännesvuosisata sitten, kun aloimme valmistautua ensin ETA- ja sitten EU-jäsenyyteen. Tätä työtapaamme tarvittaisiin mielestäni myös tänään.

Suomi on ollut EU:n jäsen yli kaksikymmentä vuotta ja eurojäsenyyttäkin on takana jo toistakymmentä vuotta. Maamme on muuttunut sinä aikana paljon, kuten ovat muuttaneet myös EU ja Eurooppa.

EU:n viime vuodet ovat kuluneet kriisien merkeissä. Se on itse asiassa varsin tavanomainen tilanne EU:ssa. Myös muutokset unionin pelisääntöissä saavat tyypillisesti alkunsa juuri tällaisissa olosuhteissa.

Muuttumassa olevia pelisääntöjä onkin juuri nyt useita. Euroalueen talouskoordinaatiota halutaan edelleen tiivistää ja EMU:n sosiaalista ulottuvuutta vahvistaa. Samalla taitetaan peistä talouskurista ja yhteisvastuusta. Moni haluaisi vahvistaa sosiaalipolitiikan reunaehtoja ja sitovuutta myös unionin lainsäädännössä.

Kaikella tällä tavoitellaan kauniita asioita. Pohjalla on kuitenkin raaka väänösitä, missä asioissa valta on jäsenmailla,

ja missä puolestaan ensisijaisesti unionilla. Unionitasoiset sosiaaliset oikeudet ovat komissiolle tärkeitä siksi, että ne loisivat suoran suhteen EU:n ja ihmisten arkisen toimeentulon välille. Ne avaisivat tien myös EU-tason verotukselle.

Tämä ei kuitenkaan näy poliittisessa keskustelussa Suomessa. Asiaan liittyvä aktiivinen pohdinta on valitettavan vähäistä myös virkamiesten ja järjestöjen keskuudessa.

Useimmat unionin toimivaltaan liittyneet tähänastiset väännöt ovat olleet kaukana kansalaisten arjesta. Sosiaalipolitiiseen toimivaltaan liittyvät muutokset koskettaisivat kuitenkin toteutessaan meidän jokaisen elämää.

Jos esimerkiksi eläkepolitiikkaa yhdenmukaistettaisiin EU:ssa, lakisääteisten työeläkkeiden merkitys todennäköisesti vähenisi Suomessa. Näin siksi, että komission ajatuksissa riittävä eläketurva haluttaisiin rakentaa useasta eri purosta ja monille eri toimijoille jakautuvasta riskistä – toisin kuin meidän kattavassa lakisääteisessä järjestelmässämme. Sama olisi edessä monen muunkin etuuden kohdalla.

Sosiaalipolitiikan yhdenmukaistamisen johtaisi helposti kovin erilaisiin arvovalintoihin kuin ne, jotka olemme suomalaisina tehneet tähän mennessä. Eikä näin kävisi vain meillä. Kansallinen sosiaaliturva on luotu jokaisen EU-maan omista tarpeista ja arvoista käsin myös muualla Euroopassa.

Mielestäni nyt kannattaisikin hakea oppia EU-jäsenyyttämme edeltäneistä ajoista ja valmistautua tuleviin pelisääntökeskusteluihin ajoissa. Proaktiivinen, pitkäjänteinen ja pohdiskeleva valmistautuminen kun ei mene hukkaan siinä missä tapauksessa, että EU:n suunnanmuutos tulisi lopulta vastaan jostain aivan muualta kuin sosiaalipolitiikan suunnasta. ●

SUVI-ANNE SIIMES

Telan toimitusjohtaja

Salomonkatu 17 B
00100 HELSINKI
puh 010 680 6700
sähköposti tela@tela.fi

Työeläkevakuuttajat TELA ry on kaikkien Suomessa toimivien työeläkevakuuttajien edunvalvontajärjestö. Telan jäsenenä ovat kaikki lakisääteistä työeläketurva hoitavat työeläkevakuuttajat.

Tekstit Teemu Muhonen ja Riku Siivonen Kuvitukset Jussi Jääskeläinen